

PSYKOLOGI I RÄTTEN: VAD KAN VI (INTE) BIDRA MED?

Docent Sara Landström
Psykologiska institutionen
Göteborgs Universitet

RÄTTSPSYKOLOGI

Forskning med syfte att ta fram och praktiskt omsätta psykologisk kunskap med relevans för rättsväsendet och närliggande områden

ATT TILLÄMPA PSYKOLOGISK KUNSKAP I RÄTTSLIGA SAMMANHANG

Med tillämpad rättspsykologisk forskning följer ett stort ansvar

Flera viktiga frågor att fundera över

- Vad består kunskapen av?
- Vem är mottagare av kunskapen
- Vilken förkunskap finns?
- Hur kan kunskapen komma att användas?

ATT TILLÄMPA PSYKOLOGISK KUNSKAP I RÄTTSLIGA SAMMANHANG

Psykologisk kunskap kan ha ett stort värde för brottsutredningar

- Guida och granska de förhörsmetoder som används
- Säkerställa att polis och åklagare testar olika alternativa hypoteser
- Varna för olika felkällor (t.ex. risk för konfirmeringsbias)

Den kunskap som förmedlas måste alltid vila på en solid vetenskaplig grund

- Tendenser, mönster och sannolikheter i mänskligt beteende

Rättspsykologiska forskning kan inte erbjuda tvärsäkra svar på hur att lösa ett brott eller säga vem som är skyldig/oskyldig, vem som ljugar/talar sanning

PSYKOLOGI I BARNFÖRHÖR

Kevin-fallet 1998, 2001

Augusti, Kevin 4 år hittades död vid Glafsjordens strand i Arvika

I november samma år går polisen ut med att bröderna Robin (5 år) och Christian (7 år) bär ansvaret för mordet

År 2017 visade DN och SVT att polisens förundersökning hade omfattande brister.

Bröderna avskrivs helt från utredningen om Kevins död våren 2018

Saxmordet i Hovsjö, 2001

Maj, en 11 årig pojke hittas död vid ett skogsparti i Hovsjö

Tre månader senare går polisen ut med att en jämnårig pojke bär ansvar för mordet

År 2017 riktade DN kritik motförundersökningen och polisens förhör med den utpekade gärningspersonen

I mars 2019 läggs utredningen om pojkens död ned då bevisningen inte är tillräcklig för att någon skall kunna pekats ut som ansvarig för mordet

PSYKOLOGISKA SPÅR I UTREDNINGARNA

Kontaktskapande

Anatomiska dockor

Vallningar

Långa och många förhör

KONTAKTSKAPANDE

Att skapa kontakt är en förutsättning för att kunna genomföra en informationsinsamlade intervju

Kontaktskapande bidrar till att barnet

- känner förtroende för utredaren
- Känner sig trygg och säker i situationen
- Kan ge mer information

KONTAKTSKAPANDE

Kontaktskapande kommer med ett ansvar att lyssna och följa barnets berättelse

Barn är känsliga för påverkan och risken finns att barnet kan komma att säga saker som inte stämmer för att vara förhørsledaren till lags

För att kontaktskapande skall fungera väl måste det ske i kombination med tydliga ramar om vad som gäller under förhöret

Poole, 2016

ANATOMISKA DOCKOR

Användningen av anatomiska dockor i barnförhör kommer sannolikt från klinisk praxis inom psykologi och psykiatri där dockor kan användas för att t.ex. förstå barnets emotionella situation

I barnförhör används dockan oftast för att hjälpa barn att visa och berätta vad de varit med om

ANATOMISKA DOCKOR

Barn som blir förhörda med dockor tenderar att hänge sig mer åt lekar och rapporterar fler felaktiga detaljer, jämfört med barn som förhörs utan dockor

Ju yngre barnen är, dess farligare blir användandet av dockor

Pipe & Salmon, 2009;
Poole, Bruck & Pipe, 2011

VALLNINGAR

Framplockning av ett minne kan underlättas om den fysiska och mentala kontexten vid framlockning överlappar med omständigheterna då minnet kodades in

Att låta personer återvända till en plats där de bevittnat, utsatts för eller själva utfört ett brott kan alltså hjälpa personen att minnas mer om det inträffade

Tulving & Thomson, 1973

VALLNINGAR

För att vallningar ska vara effektiva ur ett minnespsykologiskt perspektiv måste personen som ska vallas ha ett tydligt minne för händelsen och förklarat händelseförloppet för polisen

I båda utredningarna vallas polisen barnen på en för barnen känd plats, men utredarna saknar bevis för att barnen bevittnat eller själva begått mordet

DET TAR TID...

Psykologisk forskning visar att barn ofta har svårt att berätta om sin traumatiska upplevelser

I brottsutredningar yttrar sig detta ofta genom att barn berättar väldigt lite, eller inget alls under det första förhöret

Så länge förhören håller god kvalité kan flera förhör ha gynnsamma effekter

DET TAR TID...

Barnens tystnad och nekande tolkas som att de inte vill berätta om vad de gjort

Deras "felaktiga" beskrivningar av händelseförloppen tolkas som om de döljer sanningen

Frågorna är ledande och pressande och vad barnen än säger tas det som intäkt för deras delaktighet i mordet

FÖRHÖR UTAN SLUT

Förhören är långa och många

Mycket få av de frågor som ställs är invitationer, dvs frågor som ger barnet möjlighet att berätta fritt om sina upplevelser

De flesta frågor är slutna och ledande

Förhørsledarna ger barnen information om händelsen som de kan anpassa sig efter

Därtill förekommer mycket suggestioner, social press, hänvisningar till andra och värdering av barnens svar

HUR KUNDE DET GÅ SÅ FEL?

Utredningarna riktar sig tidigt in på pojkarna som skyldiga till brotten
(konfirmeringsbias)

Ingen av de misstänkta erkänner initialt

När misstanken att man har *rätt* person har slagit till ro syftar förhören inte till att samla information, utan till att få fram ett erkännande

I Kevin-fallet kommer inget tydligt erkännande

I Hovjsö-fallet kommer ett erkännande – men inget narrativ – efter sex förhör

HUR FÅR MAN BARN ATT BERÄTTA OM SÅDANT DE INTE VILL/VÅGAR BERÄTTA OM?

Att förhöra barn är svårt

Barnperspektiv

Flexibilitet

Kontaktskapande & Grundregler

Testa alternativa hypoteser

Öppna och direkta frågor

SAMMANFATTNINGSVIS

Psykologin kan ge värdefulla bidrag till rättsväsendet

Vi – kliniker som forskare – måste vara försiktiga med **vad** kunskapen består av och noga reflektera över **hur** kunskapen kan komma att används i rättsliga sammanhang

FOTO: Tim Reckmann, Flickr

FRÅGOR?

Docent Sara Landström
Psykologiska institutionen
Göteborgs Universitet

sara.landstrom@psy.gu.se
[@sara_landstrom](https://www.instagram.com/sara_landstrom)